

Geç Roma Dönemi Galatya'sında Arkeolojik Keşif

Princeton Üniversitesi Tahirler Projesi

Ön-Rapor, 1998 Mahal Araştırması Dönemi

Giriş: Tahirler Projesi (1996-97)

Tahirler Projesi Batı Galatya tarihini ve arkeolojisini inceleyen, yıllara yayılmış, ortak bir araştırma projesidir. Araştırma, Juliopolis (Çayırhan civarı, günümüzde Sarıyar Gölü'nün altında) ve Anastasiopolis (Dikmen Höyük) antik şehirlerinin arasındaki yol sistemiyle ilgili mahallerin tesbit, kayıt ve etüdüne odaklanmıştır. Araştırmanın adı günümüz köylerinden Tahirler'den gelmektedir. Bu köy Ankara'nın yetmiş beş kilometre kuzey-batısındaki Beypazarı ilçesinin yaklaşık 15 km. güneyindedir. (Lütfen ekteki haritaya bakınız.) Tahirler Projesi'nin (1996-97) ilk iki saha araştırması döneminde araştırmalarımız "Kiliseler" mahallinde odaklandı. Sursuz bir Roma – Erken Bizans dönemi yerleşimi olan bu mahal, Tahirler'in 3 km. kuzeyinde yer almaktadır. Bu mahalde, güney-doğudaki Roma şehri Anastasiopolis'e (Dikmen Höyük) giden Roma yolunun bir bölümüne yakın, küçük bir yerleşim yerinin kalıntılarını tesbit ve kayıt ettik. Ayrıca Kiliseler mahallinde Geç Roma dönemine ait, yakın geçmişteki tarımsal genişlemelerden hasar görmüş iki, belki üç kilisenin kalıntıları kayda geçirildi.

1997 sonbaharında sunulan ikinci ön-raporda Kiliseler'de bulunan çeşitli mimari ve seramik bulgularla ilgili ayrıntılı bilgi mevcuttur. Ayrıca 1997 raporunda Phil Stinson tarafından hazırlanan Kiliseler haritası ve Portland Eyalet Üniversitesi'nde Sanat Tarihi Profesörü olan Anne McClannan tarafından hazırlanan Erken Bizans dönemine ait iki bazilikanın mimari kalıntılarının çizimleri mevcuttur. Bu rapordan alınan çizimler ekte mevcuttur. Ekteki renkli harita (1998'de toplanan GPS verilerine dayanmaktadır) kiliselerin kesin yerlerini göstermektedir. Kiliseler'in hemen güneyindeki Roma yolunun bir bölümünün 1998 yılında keşfi, Kiliseler'in antik Roma durak-yeri Sykeon olduğuna dair varsayımımızı desteklemektedir.

Bu keşif Geç Antik dönem İç Anadolu tarihi ve arkeolojisi ile ilgili önemli değişiklikler getirmektedir. Bir Roma köyü olan Sykeon, Konstantinopolis'ten

Ancyra'ya giden ana Roma yolunda bir durak yeridir. Burada M.S. altıncı yüzyılın sonlarında ve yedinci yüzyılın başlarında yaşamış kutsal bir şahıs üzerine yapılmış olan geniş edebi çalışmalar, Sykeon'un Geç Roma tarihinde önemli bir yer tutmasına neden olmuştur. Yakın köylerden birinden olan bir öğrencisi tarafından yazılan hayat hikayesi, gerek antik çağ gerekse ortaçağ tarihi için İç Anadolu'ya ait en geniş ve tatmin edici kırsal yaşam bilgilerini içerir. Tahirler Projesi'nin temel amacı bu edebi kaynaklar ile yörenin maddesel kültürünün karşılaştırmasını yaparak Geç Roma ve Bizans dönemi İç Anadolu sosyal ve kültürel yaşantısına ışık tutmaktır.

1998 Mahal Araştırması Döneminin Sonuçları

1998 Mahal Araştırması döneminde, hem Juliopolis'ten güney/güney-doğu istikametine doğru giden Roma yolunu takip etmek, hem de bu yol üzerinde yada yakınında bulunan başka arkeolojik mahalleri dosyalandırabilmek için çalışmalarımızı Kirmir Suyu'nun kuzey yakasında yoğunlaştırdık. Şu aşamada yirminin üzerinde yeni mahal tesbit etmiş ve kayda geçirmiş durumdayız. Bu yeni mahaller Kirmir Suyu'nun (antik Syberis) hem kuzeyinde hem de güneyinde yer almaktadır.

Şu aşamada araştırmamızın en önemli sonuçları şunlardır:

- 1) Tahirler Köyü'ne yakın iki tarihi taş kalenin (Poyrazoğlu ve Kızların Sekisi) varlığının tesbiti ve tanımlanması. Seramik delillere dayanıldığında bu kalelerin tarih olarak Hitit ve Frigya dönemine ait olup Roma ve Geç Roma zamanlarında da kullanıldığı ortaya çıkmıştır.
- 2) Tarihi Roma Anayolu bölgesinde Geç Klasik döneme ait önemli iki mahallin (Uyku ve Maltepe) tesbiti ve tanımlanması. Uykü'da sütunlu anıtsal bir Roma tapınağı olması mümkün olan tarihi bir binanın yıkıntısı bulunmaktadır.
- 3) Kiliseler isimli bir Geç Roma yerleşme merkezinin tesbiti ve tanımlanması. Bu merkezde iki veya üç Erken Bizans kilisesi (kötü derecede hasar görmüş) de bulunmuş ve kayıtları yapılmıştır. Bu mahal tarihi Sykeon köyüne benzemektedir. Sykeon, İuliopolis ve Anastasiopolis arasındaki Roma anayolunda bir durak yeridir.

- 4) Arkeoloji literatüründe kısaca tartışılmış Roma şehri Anastasiopolis'in (Dikmen Höyük) kalıntılarının yeniden incelenmesi. Beypazarı Medeniyet Müzesi'nde sergilenen Roma ve Bizans sikkeleri, M.S. dördüncü ve onikinci yüzyıllar arasında bu Roma şehrindeki iktisadi hayatın varlığını gösterir.
- 5) Orta Bizans Çağı'na ait eski Roma/Bizans Anayolu'na bakan iki mağara yerleşim merkezinin tesbiti ve tanımlanması. Burada bulunan kiliselerden birisinde oldukça solgun fakat hala güzelliğini korumakta olan Bizans duvar resimleri (freskler) bulunmuştur.

1998 döneminde bahsi geçen bütün mahallere ziyaretlerde bulduk. Bu ziyaretlerde el ile idare edilen bir GPS aracı sayesinde mahallerin tesbitini yapıp haritalandırdık. Ekteki renkli harita, 1998 mahal araştırması döneminin en önemli sonucudur. Uyku ve Kızların Sekisi dışında bahsi geçen tüm mahaller renkli haritada mevcuttur. 1998 mahal araştırması döneminde aşağıda sıralanan amaçlar için bu mahallerde fotoğraflı dosyalandırmaya ve seramik ön-araştırmasına başladık: a) yüzey kalıntıları için bir ön-kayıt oluşturmak; b) günümüzdeki tarımsal genişlemenin ve kanunsuz kazıların yarattığı tehlikelerin tesbiti; c) antik yerleşim merkezleri ve kutsal yerlerin Roma yol sistemi ile ilişkisinin etüdü; ve d) İç Anadolu'da etüt edilen, şimdiye kadar ilgi görmemiş bu yörenin, karşılaştırmalı bir seramik kataloğunun geliştirilmesi. Tahirler Projesi'nin ekteki beş-yıllık planı, 1998 döneminde yapılan geniş incelemelerin sonuçlarını yansıtmaktadır. Eylül 2001'de mahale döndüğümüzde ilk işimiz Roma anayolunun kuzey-doğusunda yer alan Geç Klasik döneme ait iki mahale, Maltepe ve Uyku'ya gitmek olacaktır. 1998 mahal araştırması dönemiyle ilgili diğer sonuçlar ve fotoğraflar projenin internet sitesi olan (Sonbahar 2000'de başlamıştır ve halen gelişim içindedir) <http://courses.washington.edu/tahirler/> adresinde görülebilir.

Her zaman olduğu gibi, çalışmalarımız sırasında içten ve değerli yardımlarını bizden esirgemeyen Eski Eserler Müdürlüğü, American Research Institute in Turkey temsilcilerini; Beypazarı'ndaki idari ve askeri yetkilileri; Tahirler, Tacettin ve Dikmen köyleri sakinlerini burada anmak bizim için büyük bir mutluluk kaynağıdır.